DIE SKEPPING VAN DIE MENS AS BEELD VAN GOD IN DIE OU TESTAMENT, FILOLOGIES BESKOU

Die skepping van die mens as beeld van God word net op drie plekke in die Ou Testament uitdruklik vermeld, nl. Gen. 1:26 vv.; 5:1 v. en 9:1—7. Die ondersoek van hierdie perikope in hulle geheel, en veral die ondersoek na die teksverband waarin die uitdrukking gebesig word, mag baie daartoe bydra om dit reg te begryp.

Die perikoop Gen. 1:26—28, saam met die aanhangsel 29—31, beskryf die laaste van die ses skeppingsdade, wat soos die eerste vyf ingelei word deur die woorde *wajjomèr 'ēlōhīm*. In vs. 26 word dan d.m.v. die kohortatief die goddelike voorneme uiteengesit: *na'asè 'ādām*, gevolg deur die doelaangewende, deur die waw met jussief ingeleide bysin *wējirdū . . .*, wat ons moet vertaal met „sodat hulle kan heers . . .” Vs. 27 beskryf dan die in praktyk bring van hierdie goddelike voorneme: *wajjibra' 'ēlōhīm 'ēt-hā'ādām bēçalmō bēç'èlēm 'ēlōhīm bārā' 'ōtō—zākār ūn'eqēbā bārā' 'ōtām*. Die waw consecutivum verbind vs. 27 aan die vorige vers. Daarby moet opgelet word dat vs. 27 uit drie parallelle lede bestaan, met chiasme. Op grond van die ritmiese sowel as die stilistiese verband is die samehang tussen *zākār ūn'eqēbā* en *bēç'èlēm 'ēlōhīm* duidelik. Dusver is daar dus twee gevolgtrekkings wat ons mag maak, nl. (a) die heerskap van die mens oor die diere hou verband met sy skepping *bēçalmēnū kidmūtēnū*, (b) die gesteldheid van die mens as *zākār ūn'eqēbā*, d.i. as man en vrou met die moontlikheid tot voortplanting, hou verband met die skepping *bēç'èlēm 'ēlōhīm*.

In aansluiting by die godsdaad wat in vs. 27 beskryf word, nl. die skepping van die mens in die besondere gesteldheid as beeld van God en as man en vrou, word dan in vs. 28 'n tweede goddelike handeling beskryf, ingelui deur die logies aaneensluitende waw cons.: *waj'ebārək 'ōtām*. Deur hierdie tweede godsdaad word die moontlikheid wat deur die skeppingsdaad verleen is, bevestig en verwerklik. Die goddelike handeling wat met *brk* uitgedruk word, verleen aan die man en vrou vrugbaarheid sodat hulle kan vermeerder en die aarde kan beheers. In vs. 28 word die imperatief van toesegging gebruik, en word die reeks imperatiewe kousaal deur die waw verbind. Die formule: „Wees vrugbaar en ver-

meerder en vul die aarde en onderwerp dit en heers . . ." bied dus 'n logiese volgorde, met die bevel tot en toesegging van vrugbaarheid as die grond vir wat volg.

In Gen. 5:1 word verwyys na die skepping van die mens *bidmút 'ēlōhīm* in verband met die genealogie van die mens. In vs. 2 brei die skrywer daarop uit deur weer te vermeld dat die mens as *zākār ūn^eqēbā* geskape is. Dan volg die versekering: *waj^ebārēk 'ōtām*. Die skepping van die mens as beeld van God het aan hom die moontlikheid tot voortplanting van sy eie geslag gegee; die goddelike seën het daardie moontlikheid verwerklik; die genealogie wat nou volg, is bewys daarvan. Met *wajjōlèd bidmútō kēçalmō* in vs. 3 word dan weergegee dat nie alleen die geskape mens beeld van sy Skepper is nie, maar dat ook die verwekte mens beeld van sy verwekker is.

Terwyl ons by die skepping die situasie vind van die begunstiging van die mens bo die ander skepsels, het ons by die sondvloed 'n verwerping van die grootste deel van die mense wat kragtens skepping en voortplanting beeld van God is, en die begunstiging van Noag en sy gesin. Hierdie situasie kom ooreen met dié van die skepping in soverre hier sprake is van 'n nuwe begin in die verhouding tussen God en mens. Gen. 9:1—7 beskryf die goddelike handeling wat aan hierdie nuwe begin dieselfde krag verleen as die skeppingsbegin. Die *zākār ūn^eqēbā* is hier voorhande in vier mans en vier vroue. Die moontlikheid tot voortplanting word verwerklik deur die goddelike seën waarmee die perikoop aanvang: *waj^ebārēk 'ēlōhīm*, met dieselfde formule as 1:28, behalwe dat die *ūkibšū^{ah} ūr^edū* hier vervang word deur 'n plastiese beskrywing van die beheersing van die skepping. Daarna volg die verbod op die vergieting van die bloed van die mens, en die grond vir hierdie verbod is *kī bēçèlēm 'ēlōhīm 'āsā 'ēt-hā'ādām*. Die skrywer sien moord as 'n handeling wat vyandig is teenoor die skeppingsplan van God. Die mens is bestem om die aarde te vul en moord maak inbreuk op hierdie proses. Daarom die herhaling van die seënopdrag in vs. 7: *w^eatēm p^erū ūr^ebū . . .*, wat die beste vertaal kan word as : Julle dus, wees vrugbaar . . ."

Die probleemuitdrukking *bēçèlēm kidmút 'ēlōhīm* word deur die verband waarin dit in aldrie die behandelde perikope gebruik word, as volg belig:

1. Dit staan in kousale verband met die gesteldheid van die mens as beheersers van die skepping en as manlike en vroulike wese met die moontlikheid tot voortplanting.
2. Dit geld nie alleen vir die geskape mens nie, maar ook vir die verwekte mens.
3. Die goddelike *brk*-handeling volg op die skepping as beeld van God, en bevestig en verwerklik die vermoëns wat deur die skeppingsgesteldheid van die mens aan hom verleen is.
4. By die skepping self word die mens in omvattende sin as beeld van God geskape, maar die godsbeeldskap word verder gevoer langs die lyn van Set, na die verwerping van Kain, en langs die lyn van die

Noagiete, na die verwerping van die res van die mensdom. Die godsbeeldskap van die mens skyn dus saam te hang met die goddelike uitverkiesing.

'n Ondersoek van die uitdrukking *bēçèlēm kidmūt 'ēlōhīm* en sy onderdele skyn hierdie gevolgtrekkings wat op grond van die sinsverband gemaak is, te bevestig. Die gebruik van *bidmūt* alleen in 5:1 en van *bēçèlēm* alleen in 9:6 en die omgekeerde volgorde in 5:3 laat blyk dat die woorde *çèlēm* en *dēmūt* as sinonieme beskou is. Elders in die O.T. word *çèlēm* steeds konkreet gebruik, o.a. in 1 Sam. 6:5,11 (beelde van geswelle en muisse), Es. 16:17 (afgodsbeelde), 23:14 (afbeeldings van Chaldeërs). *Dēmūt* neig meer na die abstrakte, maar dui dikwels die uiterlike ooreenkoms aan, 2 Kon. 16:10 (plan van 'n altaar), 2 Kron. 4:3 (afbeeldings van kolokwinte), Es. 1:5,10,16,22,26; 8:2; 10:1,21,22; 23:15; Dan. 10:16 (wat lyk soos). *Dēmūt* dien egter ook as 'n uitdrukking van 'n ooreenkoms, nie van gestalte of voorkoms nie, maar van handeling of vermoë, bv. in Ps. 58:5 Hulle het gif *kidmūt* die gif van 'n slang; Jes. 40:18 By wie wil julle God dan vergelyk, of watter *dēmūt* langs Hom stel?; Ook die werkwoordstam *dmh* druk dikwels ooreenkoms in handeling of vermoë uit, soos in Jes. 46:5: „By wie wil julle My vergelyk . . . ?”; Ps. 17:12 „Hy is soos 'n leeu wat begerig is om te verskeur . . .”; Ps. 89:7 „Want wie kan in die hemel met Jahwe vergelyk word?” Hoogl. 2: 17; 8:14 „ . . . maak soos die gemsbok . . .”. Dit kom dus voor of *dēmūt* nie bloot sinoniem is nie, maar dat dit hier by *çèlēm* gevoeg is om die begrip nader te bepaal. Die mens is beeld van God in soverre hy ooreenkoms met God vertoon, maar hierdie ooreenkoms is een van handeling of vermoë. Dat die mens beeld van God is, blyk daaruit dat hy „soos God kan maak”. Die voorsetsel *bē* kan ooreenstemmend hiermee nie anders opgevat word as dat dit die aard of eienskap wil uitdruk nie (die sg. *bēt essentiae*), en moet vertaal word met „as”, terwyl *kē* „soos” geen probleem oplewer nie. In ooreenstemming met die gebruik van *kidmūt* is Ps. 58:5 sou ons *kidmutenu* kon vertaal: „met 'n ooreenstemmende vermoë as die van ons”, of kortweg „soos Ons”, sodat ons die hele uitdrukking kan vertaal met: „as Ons beeld, soos Ons”.

Samevattend kom ons bevindings nou hierop neer:

1. Die mens is AS beeld van God geskape. Die geskape sowel as die verwekte mens IS beeld van God.
2. Daar bestaan 'n sekere parallëisme tussen Skepper en skepsel wat betref vermoë. Twee van hierdie vermoëns word uitdruklik genoem, nl. die van voortplanting en skeppingsbeheersing.
3. Die moontlikheid wat deur skepping as beeld van God aan die mens gegee word, word deur die goddelike seën verwerklik, of tot niet gemaak of beperk deur die goddelike vloek, soos na die sondeval, by Kain, by die sondvloed, ens.

In die res van die Ou Testament word skepping as beeld van God nêrens uitdruklik genoem nie. Ps. 8 bevat 'n sydelingse verwysing na die heersersposisie van die mens as sodanig, maar dit is 'n alleenstaande geval.

Wat egter opmerklik is, as ons in gedagte hou dat die skepping as beeld van God verband hou met die goddelike begunstiging, is dat ons die werkwoord *brk* in die Ou Testament as godsdaad steeds daar aantref waar sprake is van verbondsluiting deur God met mense. Abram word geseën (Gen. 12:2); sy nageslag sou besonder talryk wees (13:16; 17:2, 4—6; 18:18; 22:17) en sy heersersmag sou daaruit blyk dat hy die land in besit sou neem (12:7; 13:15). Die geval van die onvrugbare Sarai toon duidelik hoedat die seën van God die moontlikheid wat met die skepping gegee is, tot 'n werklikheid maak: Sy was *n^eqēbā*, maar eers die seën het daardie skeppingsmoontlikheid verwerklik.

Die tweeledige uitwerking van die goddelike seën is duidelik by Isak, Jakob, die volk Israel en die res van Israel. By verbondsluiting word Abram geseën, Gen. 12:2; 22:17, Isak Gen. 26:3 v., 24; Jakob Gen. 28:14; 35:9 vv.; 48:3 vv.; Israel Deut. 7:12 v.; 28:1—14; die eskatologiese Israel Jes. 65:17 v. Hierdie verbond het sy grond in die uitverkiesende handeling van God, wat selektief te werk gaan: Op Abraham volg Isak, nie Ismael nie, op Isak volg Jakob, nie Esau nie.

Dit kom voor of na die skepping die verbond die plek neem van die godsbeeldskap van die mens, en dat die verbondsluiting elke keer geld as 'n herskepping in die sin dat die begunstigde se godsbeeldskap bevestig word, deur die verwerkliking van sy skeppingsgesteldheid. Die teenhanger van die seën van God as verwerkliking van die skeppingsgesteldheid van die mens as beeld van God, is die verwerping of vloek, waardeur die menslike vermoëns van voortplanting en heersersmag beperk of tot niet gemaak word. Die beperking vind ons reeds na die sondeval, Gen. 3:16 v., by Kanaän 9:25 v., by Esau 27:39, terwyl Deut. 28:15 v. die vernietiging van Israel uitvoerig beskryf indien hulle ongehoorsaam sou wees, vgl. Jer. 11:3; 17:5 v., Mal. 2:2 v. Die verwerkliking of nie-verwerkliking van die vermoëns van die mens as beeld van God berus derhalwe op die verhouding tussen God en mens, wat bestaan in die uitverkiesende of verwerpende handeling van God, en sy weerklank vind in die menslike gehoorsaamheid of ongehoorsaamheid aan die goddelike wil, vgl. Gen. 26:5; Deut. 7:12; 11:27,28; 28:1,15; 29:18,19. Vandaar ook die seën oor die vrome, Job, die regverdige Ps. 5:13; Spr. 3:33; 10:6, die opregte Ps. 112:2, die wat die Here vrees, Ps. 115:13; 128:4, ens.

Wanneer ons dus verder in die Ou Testament nie uitdruklik vermeld vind dat die mens as beeld van God geskape is nie, dan is die rede daarvoor nie te vind daarin dat dit 'n losstaande element in die priesterlike teologie was wat later verdwyn het, of voor die tyd nie bestaan het nie, maar wel daarin dat dit die agtergrondskern is van die O.T.iese antropologie, vanwaaruit die heilsverbond benader word. Dit bly die vooronderstelling van die selfopenbaring van God aan die enigste voorwerp van hierdie openbaring, nl. die mens wat in gehoorsaamheid of ongehoorsaamheid deur die vrymagtige goddelike keuse tussen verkiesing en verwerping sy plek in die heilsplan toegewys word.

Die begrippe van vrugbaarheid en heerskappy wat sowel by die skepping as by die aartsvaders en die volk Israel konkreet gesien word, speel 'n belangrike rol in die profesieë wat gewoonlik as Messiaans aanvaar word, bv. Jes. 4:2—6; 7:13—16; 9:1—6; 11:1—16; 19:19—25; 32:1—5; 33:15—24; 4k: 2—4; 45:1 vv.; 53:2 v.; Jer. 23:5—8; 30:8,9,18—22; 33:14—18; Es. 17:22—24; 34:21—30; 36:25—32; 37:15—28; Dan. 7:13,14; Hos. 2:15—22; Joël 2:23—27; Amos 9:11—15; Miga 4:1—4,6—8; 5:1—5; Hag. 2:18 v.; Sag. 3:8; 6:9—15, 8; 9:9 v. Die vrugbaarheid vind sy eskatologiese konsentrasie nie alleen in die besondere vrugbaarheid van die nuwe skepping nie, Es. 34:26,27; 36:30; 37:26; Joël 2:24—26; Amos 9:13; Hag. 2:19; Sag. 8:12, maar besonderlik in die Spruit (Jes. 4:2; Sag. 3:8; 6:12), die Spruit van Dawid (Jer. 23:5; 33:15), die takkie uit die stomp van Isai (Jes. 11:1), die loot (Jes. 53:2), die sedertop (Es. 17:22), die Seun wat uit die maagd gebore word (Jes. 9:5), die Kind of Seun wat gebore word (Jes. 9:5). Eweneens kulmineer die heersersmag in die bewoning van die eskatologiese koninkryk van Dawid, en die Godstad, vry van onderdrukking en onder die goddelike beskerming enersyds, maar andersyds in die koningskap van die Messias op die troon van Dawid, die Seun van die Mens, Dan. 7:13,14.

Hier, by die eskatologiese res van die godsvolk, vind ons dus die totale verwerkliking van die skeppingsgesteldheid van die mens, en die Een wat dit verwerklik, die Messias, is Self Seun van die Mens, gebore uit die saad van die vrou, uit die maagd, maar tegelykertyd Vors en Onderwerper van die skepping. Die Messias word gesien in die speerpunt van die godsopenbaring deur skepping, uitverkiesing en verbond. In Hom is ten volle verwerklik die skeppingsdoel dat die mens beeld van God sal wees. Die herskepping vind dan, met Sy verskyning, sy finale en afsluitende beslag.

J. P. OBERHOLZER.

Middelburg, Transvaal.